

СТРУКТУРНИЙ ПАРАЛЕЛІЗМ У КОНСТРУКЦІЯХ ІЗ ОДНОРІДНОЮ СУПІДРЯДНІСТЮ

Дослідження синтаксичної структури складних конструкцій із однорідною супідрядністю (КОС) залишається актуальним через невичерпний потенціал закладених у них можливостей, пов'язаних із реалізацією різних видів зв'язку. Однією з особливостей синтаксичної організації КОС є паралелізм структури підрядних компонентів, породжуваний однорідністю їх змістових наповнень. Оскільки така закономірність проєктується ще й на стилістичні можливості конструкції, висновки щодо засобів вираження паралелізму структури в КОС є, безперечно, важливими.

Передусім упадає в око можливість однотипного розміщення членів речення в підрядних компонентах. Паралелізм структури посилений у тому випадку, якщо це супроводжується однаковою довжиною супідрядних: Я так і не знала, Микитоньку, що ти не підеш, що ти вернешся (М. Куліш); Сьогодні майбутнє України залежить від того, як ми піднімемо економіку, як ми нагодуємо народ (В. Яворівський). Така побудова найбільше характерна для КОС із двома підрядними компонентами, однак нами зафіксовані й довші конструкції з ознаками паралелізму в блоці однорідних супідрядних (Біда, що нас мало, роботи багато, а ворогів іще більше... (М. Коцюбинський)). Якщо КОС містить три-чотири підрядні компоненти, то зазвичай останнє з однорідних супідрядних перериває тенденцію паралелізму: Ні, світлу відчиняйте брами До наших молодих садів, Бо правда – в нас, Бо правда – з нами, Бо з нами сонце всіх віків! (М. Рильський).

Однією з ознак паралелізму структури КОС вважаємо наявність спільних для однорідних супідрядних членів речення: Хай уже читальник пізнає, хто вона, хто він під цю хвилину (М. Рильський). За нашими даними, у блоці однорідних супідрядних КОС можуть функціонувати спільні обставини, додатки, означення. Така чітка побудова конструкції, по-перше, сприяє відповідній ритмомелодії, по-друге, забезпечує стислість, лаконізм, глибину думки [Шкарбан: 47].

Очевидно, використання однакових або синонімічних сполучних слів, підрядних і сурядних сполучників також певною мірою сприяє паралелізму в будові блоку однорідних супідрядних: Рученятами підносять сніп і, немов старі, поважно лічать, чи снопи ті будуть намолотні, чи вже дні настануть безтурботні (В. Бобинський).

Морфологічними засобами, які забезпечують паралелізм структури однорідних супідрядних, є передусім єдність видо-часових форм присудків, яка, за нашими спостереженнями, регулярно представлена в тих КОС, у яких на внутрішньому рівні членування виділяємо семантико-синтаксичні відношення одночасності, перелічення, взаємної відповідності, зіставно-протиставні, розділові [Шкарбан: 47]: Чи ти прийдеш тоді до мене, Як сонце згасне, звечоріє,

Як смутком по душі повіє, Як серце зробиться студене, – Чи ти прийдеш тоді до мене? (Б. Лепкий).

К.Ф. Шульжук паралелізм структури КОС, як і однофункційність однорідних супідрядних, розглядає в комунікативному контексті й робить висновок про те, що ці ознаки сприяють кращому запам'ятовуванню і відновленню всієї конструкції [Шульжук: 105].

До лексичних показників паралелізму структури КОС насамперед зараховуємо використання однакових, споріднених, синонімічних лексем у блоці однорідних супідрядних.

Отже, структурна однотипність однорідних супідрядних, забезпечувана лексичними, морфологічними, синтаксичними засобами, зумовлена внутрішньою тенденцією КОС до вираження підрядними компонентами аналогічної семантики.

Література

1. Шкарбан Т. М. Складні конструкції з однорідною супідрядністю в сучасній українській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10. 02. 01. Рівне, 1996. 170 с.

2. Шульжук К. Ф. Складні багатокomпонентні речення в українській мові: монографія. Київ: Вища школа, 1986. 182 с.

ШКОЛА Валентина

д. філол. наук, доцент, м. Бердянськ

КАЗКОВА ПРИРОДА ОПОВІДАННЯ ГНАТА ХОТКЕВИЧА «З ДАВНИНИ»

Архітектоніка твору містить розміщені в хронологічній послідовності три відносно самостійні частини. Кожну з них можна умовно означити як передбачення подальших подій, князівські розваги, визволення ув'язненого і його помста кривднику. Композиція оповідання будується на намірах героя одружитися з коханою дівчиною (це досить популярний казковий сюжет).

Прозаїк градаційно зображує шлях свого персонажа до омріяної мети. Хлопчиком він оберігав дівчинку від бешкетників-однолітків, у підлітковому віці врятував її, коли тонула. Саме цей момент став у його житті визначальним: «він одразу виріс у парубка, і цей парубок був навіки закоханий у оцю дівчину Марусю», – резюмує автор. [Хоткевич: 466]. Цю казкову складову акту присвяти свого героя прозаїк акцентує, зауваживши, що юнак сприймав подяку матері дівчини як «миропомазання у вищий стан» [Хоткевич: 466].

Остаточну готовність одружитися юнак демонструє, відстоюючи честь коханої. Герой Г. Хоткевича, новітній Кирило Кожум'яка, веде саможертвну боротьбу, щоб повернути викрадену панськими посіпаками наречену. Поєдинок Кирила Кожум'яки зі змієм є найпопулярнішою версією поширеного у вітчизняному фольклорі мотиву змієборства [Грушевський: 336]. В українській казковій традиції мотив змієборства поєднався з мотивом «добування жінки з власті змія, що стереже дівчини-царівни» [Грушевський: 336].